

FACTORII DE BAZĂ CARE AU INFLUENȚAT EVOLUȚIA COSTUMULUI

Emil FOTESCU,
dr., conf. univ,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: The article presents the basic factors that influenced the evolution of the costume: physiological and climatic; aesthetic; political, economic, cultural relations between states; migration; social.

Termeni cheie: factori fiziologic, climateric, estetic, politic, migrațional.

1. Introducere

Istoria civilizației arată că pe parcursul dezvoltării ei permanent au existat schimbări politice, economice, sociale care în mod direct sau indirect au influențat istoria costumului. Interpretările istoriei costumului sunt legate de conceptul de modă a costumului, care, la rândul său, înglobează „ansamblul de gusturi, preferințe sau deprinderi care predomină la un moment dat într-un mediu social pentru un anumit fel de a se îmbrăca, de a se comporta etc.” [2].

Moda costumului se raportează la moda de a trăi, la criteriile de gust specifice unei anumite etape de dezvoltare a societății. Moda costumului este mesagerul mentalităților prin care se transmit ideile socialului. De exemplu, moda costumului francez din sec.19 reflecta mentalitatea franceză bazată pe ideile revoluționare din acest secol care se aplicau în toate domeniile socialului, inclusiv domeniul vestimentației. În acest context perspectivele sociale, economice, psihologice ale acelei epoci influențau procesul de creație a costumului.

De-a lungul istoriei civilizației creatorii de costume au luat în considerație anumiți factori, unora dintre care se acorda mai multă atenție, altora – mai puțină. În continuare se descriu în mod laconic factorii de bază care permanent au fost în câmpul de vedere al creatorilor de costume.

2. Factorul fiziologic și climateric.

Este cunoscut faptul că în interiorul corpului sănătos al omului temperatura este de 36,6°C. Pe spate, picioare, tălpi temperaturile sunt respectiv 32°C; 29,5°C; 10°C. Mai este cunoscut că pentru a asigura o autoreglare de temperatură eficientă vestimentația trebuie să asigure un schimb reciproc de căldură între corpul omului și mediul înconjurător.

Din punct de vedere al schimbului de căldură țesăturile din fibre naturale (de origine animală sau vegetală) au prioritate față de țesăturile din fibre sintetice. Cu toate că fibrele sintetice au rezistență mecanică mai mare decât cele naturale, pe piața de comerț costumele din țesături naturale au prioritate față de cele sintetice.

În câmpul de vedere al creatorilor de costume permanent se află și prioritățile de reflecție ale culorilor. Se cunoaște că coeficientul de reflecție a culorilor deschise este mai mare decât coeficientul de reflecție a culorilor închise (vezi tabelul nr.2). De exemplu, coeficientul de reflecție a culorii albe este de 85% iar a culorii negre – 3%. Prin aceasta se explică faptul că costumul utilizat de oameni depinde în mare măsură de condițiile climaterice din localitatea respectivă. Datorită climei blânde se explică că egiptenii încă din timpurile Imperiului Vechi și Mijlociu (până la anul 1500 î.e.H.) purtau un șal (denumit *senti*) de culoare albă, din țesătura de in înfășurat în jurul coapselor ca un fel de fustă scurtă și susținut de o centură [3, 6,7].

3. Factorul estetic.

Germenul conceptului *estetică* se regăsește în lucrările filozofilor antici Platon, Aristotel, Pitagora care utilizau noțiunea de *frumos* cu referire la pictură. Alt filozof din Antichitate, Xenofon, a extins noțiunea de *frumos*, afirmând că „toate lucrurile care servesc omului sunt la fel de bune și frumoase din moment ce ele sunt bune de folosit”; W. Shakespeare afirmă că „valoarea frumuseții se stabilește prin judecata privirii” [6]. Ideea lui W. Shakespeare se regăsește în

definiția noțiunii *frumos* utilizată în sec.21 în următoarea formulare: „frumos – care place pentru armonia liniilor, mișcărilor, culorilor” [2].

Noțiunea de estetică, considerată ca știință, a fost utilizată pentru prima dată de filozoful german Alexander Baumgarten (1714-1762) care a formulat următoarea definiție: „Estetica este știința cunoașterii sensibile, teoria artelor libere, gnoseologia interioară, arta gândirii despre frumos, arta analoagă rațiunii, știința afectelor” [6]. Această definiție se regăsește în următoarea definiție care se utilizează în sec.21: „Prin estetică se subînțelege știința care studiază arta ca forma cea mai înaltă de creare și receptare a frumosului precum și frumosul natural, al ambianței cotidiene” [2].

Estetica, considerată ca știință a cunoașterii sensibile, se conturează clar datorită eforturilor omului de a simboliza universul natural și uman. În procesul de creație a vestimentației creatorul de costume pune amprenta sa spirituală pe lumea materială, transmițând oamenilor prin vestimentație valoarea sa spirituală.

Complexitatea spirituală a omului determină diversitatea și complexitatea categoriilor estetice. Categoriile estetice reflectate în vestimentație sunt influențate de condițiile sociale, viziunile despre viață, spiritualitatea oamenilor. În setul categoriilor estetice se regăsesc diverse categorii, unele din ele fiind următoarele:

- *bunul gust*, care reprezintă capacitatea omului de a înțelege și de a aprecia valorile estetice;
- *elegantul*, care se distinge printr-un aspect armonios;
- *interesantul*, care atrage atenție;
- *solemnul*, care reprezintă sărbătorire, festivitate;
- *suavul*, care produce o impresie de finețe;
- *fastuosul*, care impune armonia etalată cu pompă;
- *sublimul*, care reprezintă gradul înalt de săvârșire;
- *ridicolul*, care provoacă care provoacă râsul sau batjocură, având aspect caraghios;

- *urâtul*, care produce o impresie neplăcută prin aspectul lipsit de armonie, de frumusețe;
- *fantomaticul*, care are aspect al fantomei.

Estetica vestimentară poate fi apreciată conform diferitor criterii, principalii din ei fiind: armonia formei; armonia culorilor.

În contextul esteticii costumului criteriul *armonia formei* se regăsește în procesul de adaptare de către creatorul costumului a formei costumului la forma corpului omului cu condiția ca forma costumului să producă senzația de frumos în timpul privirii. În asemenea caz omul care proiectează costumul este pus în situația de a „corecta natura”. De exemplu, un pardesiu raglan nu se recomandă unei persoane de statură joasă înzestrată cu o constituție fizică puternică.

Criteriul *armonia culorilor* constituie unul din cei mai importanți criterii deoarece culorile au o puternică influență spirituală asupra omului. Omul, fiind o parte a naturii, permanent simte necesitatea de a sesiza culorile naturale.

Este cunoscut că lumina albă se compune din următoarele componente monocromatice: roșu; portocaliu; galben; verde; albastru deschis (azuriu); albastru; violet.

Imaginea culorii se datorează proprietăților corpului de a reflecta inegal diferitele componente monocromatice ale luminii. Culoarea, ca atare, prezintă existența simultană a două fenomene: proprietatea corpului de a fi colorat și senzația subiectivă de culoare. Coloranții pot fi obținuți pe cale naturală (extragere din diferite frunze, flori, scoarță de copaci, coji de fructe, coji de legume, alge, insecte etc.) sau pe cale sintetică.

Din cele șapte culori enumerate anterior, numite și culorile curcubeului, trei culori (roșie, galbenă, albastră) se socot culori primare iar culorile portocalie, verde, violetă se socot culori complementare. Culoarea portocalie se obține prin amestecul coloranților de culori roșie și galbenă; culoarea verde se obține din coloranții galben și albastru; culoarea violetă – din coloranți roșu și albastru.

Amestecând coloranții alb și negru în diferite proporții se pot obține șapte nuanțe de gri de la foarte deschis până la foarte închis. Practica cromatică arată că prin îmbinarea a diferitor coloranți în diferite proporții pot fi obținute până la 200 de tonuri cromatici.

Cercetările în domeniul psihofiziologiei arată că culorile influențează puternic asupra organelor omului, pot produce iluzii optice, efecte favorabile sau nefavorabile asupra sistemului nervos.

Efectele psihofiziologice ale culorilor sunt prezentate în tabelul nr.1 [4].

Efectele psihofiziologice ale culorilor

Tabelul nr.1

Culoarea	Efecte fiziologice	Efecte neuro-psihice
Roșu	- crește presiunea sanguină; - ridică tonusul muscular; - activează respirația.	- culoare foarte caldă; - stimulator general; - stimulator intelectual; - senzație de apropiere în spațiu.
Portocaliu	- accelerează pulsația inimii; - menține presiunea sanguină; - favorizează secreția gastrică și digestia.	- culoare caldă; - stimulent emotiv; - senzație de apropiere foarte mare în spațiu.
Galben	- influențează funcționarea normală a sistemului cardiovascular.	- culoare caldă; - culoarea cea mai veselă; - stimulează vederea; - calmant al psihonevrozelor.
Verde	- scade presiunea sângelui; - dilată vasele capilare;	- culoare rece; - culoare liniștitoare; - impresia de prospețime; - facilitează deconectarea nervoasă; - senzația de depărtare; - senzația de depărtare în spațiu.
Albastru	- scade presiunea sângelui; - scade tonusul muscular; - calmează respirația.	- culoare foarte rece; - culoare liniștitoare; - în exces, conduce la depresii; - senzația de depărtare în

		spațiu.
Violet	- crește rezistența cardio-vasculară; - crește rezistența plămânilor.	- culoare rece; - culoare neliniștitoare, descurajantă; - senzația de apropiere foarte mare în spațiu.

După cum se vede din tabelul nr.1, efectele culorilor sunt din cele mai diverse și tocmai de aceea atunci când se proiectează vestimentația trebuie de luat în vedere culorile și efectele psihofiziologice pe care ele le produc. În afară de aceasta trebuie de mai luat în considerație și coeficienții de reflexie a culorilor prezentați în tabelul nr.2 [4]

Coeficienții de reflexie a culorilor **Tabelul nr.2**

Culori	Reflexia luminii în %	Culori	Reflexia luminii în %
<i>Culori deschise</i>		<i>Culori închise</i>	
Alb	85	Gri închis	30
Crem alburii	75	Portocaliu	25
Gri deschis	75	Roșu viu	13
Galben deschis	75	Cafeniu	10
Bej deschis	70	Albastru închis	8
Verde deschis	65	Verde închis	7
Bleu deschis	55	Negru	3
Roz deschis	51	<i>Culori de lemn</i>	
<i>Culori mijlocii</i>		Arțar	42
Galben pai	65	Paltin	34
Gri	55	Stejar	17
Verde	22	Nuc	16
Albastru	35	Mahon	12

4. Factorul legăturilor politice, economice, culturale între formațiuni statale.

Pe parcursul dezvoltării omenirii între diferite state au existat legături politice, economice, culturale care sau răsfrânt și asupra istoriei costumului. Acest fenomen, permanent în dinamică, este specific tuturor formațiunilor statale,

inclusiv formațiunilor statale românești din epoca medievală: Țara Moldovei, Țara Românească, Voievodate românești transilvănene [D. Dragnev și al. Istoria universală a românilor. Chișinău: Știința, 2011, 223p.]. În baza legăturilor formațiunilor statale românești cu alte formațiuni statale N. Iorga a împărțit procesul evolutiv al costumului formațiunilor statale românești în patru etape:

- prima etapă, care durează până în sec.15; la această etapă costumele autohtone a fost influențat de costumele bizantine și orientale; în această perioadă costumele musulmane erau impuse mai ales domnitorilor, voievozilor, boierilor sau nobililor;
- a doua etapă, pe parcursul căreia costumele autohtone erau influențate de costumele occidentale;
- a treia etapă, pentru care este specific revenirea la formele bizantine aduse de fanarioții greci; dar în sec.18 costumele preiau elemente din costumele turcești;
- a patra perioadă (începând cu ultimul sfert al sec.18), pe parcursul căreia costumele autohtone sunt influențate de moda Occidentului [6].

5. Factorul migrațional.

Istoria civilizației arată că în diferite perioade ale dezvoltării ei sau produs fenomene de deplasare în masă a oamenilor de pe un teritoriu pe altul din diferite motive (războaie, secetă, condiții climatice rigide etc.). Evident, că în aceste cazuri elementele culturale, inclusiv piesele costumelor ale unei civilizații pătrundeau în altă civilizație. De exemplu, costumele indiene care erau deosebit de originale s-au menținut până în sec.13, când, datorită ocupației treptate de către musulmani, au suferit influențele cuceritorilor. După invazia musulmană bărbații, mai ales hindușii, au început să poarte pe cap piesa specifică costumului musulman numită *turban* [6].

6. Factorul social.

În evoluția sa costumul a reflectat și diferite semnificații sociale. Deosebirea dintre diferite categorii sociale erau transmise membrilor societății prin costume. În noțiunea de *costume cu semnificație socială* se includ costume purtate de: conducători de stat, demnitari de stat; lucrători ai cultului; meșteșugari; negustori; țărani etc.

Drept exemplu de costum purtat de conducători de stat poate servi costumul de curte al lui Ștefan cel Mare, domnitorul Moldovei prezentat de către evanghelistul de la Humor (lucrat în anul 1473). Acest costum, pe cât de simplu, pe atât de strălucitor, este format dintr-o tunică roșie cu mâneci strâmte și nădragi, peste care se îmbracă o haină scurtă și largă fără mâneci din catifea vișinie sau roșie brodată cu aur. Coroana este de aur, încrustată cu pietre scumpe, de sub care curg pletele lungi, blonde, ondulate. În picioare poartă cizmulițe joase sau colțuni din piele fină sau postav, de culoare împăratească. Aceasta nu este singura ținută a lui Ștefan cel Mare. Marele conducători de oști mai apare îmbrăcat și în mantie lungă din țesătură cu desene florale de aur, cu mâneci largi tip pâlnie, cu gulerul, mânecile și marginile împodobite cu galoane de fir aurit [1, 6].

Exemplu de piesă vestimentară purtată de lucrători ai cultului poate servi *mitra* purtată de arhieriei și arhimandriți adoptată în Bizanț apoi în țările române încă de pe vremea lui Alexandru cel Bun.

Alt exemplu care se referă la noțiunea de costum cu semnificație socială poate servi *toga* purtată de romani atât în timpul Republicii cât și în timpul Imperiului [3, 6, 7]. Toga, realizată dintr-o bucată de stofă de lână groasă, tăiată în formă de elipsă, al cărui diametru putea ajunge până la 6 m. Toga împăratului avea culoare roșie; cea a generalilor victorioși era din purpură, cu broderii aurite.

În contextul factorului social poate fi prezentat următorul exemplu care se referă la costum chinez. Începând cu sec.10 în China prin lege au fost anunțate restricții cu referire la îmbrăcămintea diferitor categorii ale populației. Meșteșugarii și negustorii au fost obligați prin lege să poarte numai veșminte de

culoare albă sau neagră. Rangurile slujbașilor de stat erau marcate de următoarele semne distinctive: funcționarii de rangul întâi aveau pe bonetă sau pălărie o piatră prețioasă de culoare roșie, funcționarii de rangul doi – din coral [6]. Îmbrăcămintea nobililor, funcționarilor de stat chinez avea ca accesoriu paftaua pentru centură confecționată din bronz, argint sau aur modelate artistic ceea ce era reglementat prin dispoziții imperiale.

7. Concluzii:

Studiul literaturii consacrată istoriei costumului arată că:

- pe parcursul dezvoltării civilizațiilor costumul permanent a suferit modificări cauzate de factorii fiziologic și climateric; estetic; legăturilor politice, economice, culturale între state; migrațional; social.

Referințe bibliografice

1. ALEXIANU, A. Mode și veșminte din trecut. Vol. 2. – București: Ed. București, 1971. – 335p.
2. COMȘULEA, E., ȘERBAN, V., TEIUȘ, S. Dicționar explicativ și practic al limbii române de azi. București: Litera int., Chișinău: Litera Int., 2004. 876 p.
3. GRAU, Fr. Marie. Istoria costumului. – București: Ed. București, 2002. – 125 p.
4. JURCĂU, N. Psihologie inginerească. Cluj-Napoca: Ed. Dacia, 1983. 243 p.
5. NICOLESCU, Corina. Istoria costumului de curte în Țările Române secolele XIV-XVIII. – București: Ed. București, 1980. – 308 p.
6. OROS, Constantin. Pagini din istoria costumului. – Cluj-Napoca: Ed. Dacia, 1998. – 280 p.
7. НЕКЛЮДОВА, Т. П. История костюма. – Ростов н./Д: Феникс, 2004. – 337 p.